

Бурлай Т. В.
Інститут економіки та
прогнозування НАН України,
к. е. н, доц., с. н. с. відділу економічної теорії

ПОДОЛАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДИВЕРГЕНЦІЇ УКРАЇНИ ТА ЄВРОСОЮЗУ У КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Ратифікована в 2014 р. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом передбачає виконання низки завдань за соціальним напрямом, що зафіксовано у главі 21 «Співробітництво у галузі зайнятості, соціальної політики та рівних можливостей». При цьому, однією з ключових цілей, які Україна планує досягнути у результаті такого співробітництва, визначено покращення якості людського життя (стаття 420 Угоди). Досягнення вказаної та інших цілей європейської інтеграції нашої держави потребує забезпечення її соціальної конвергенції з ЄС – процесу поступового сходження визначальних індикаторів соціального розвитку українського та європейського суспільств.

Традиційно одним з головних індикаторів для оцінки соціально-економічної конвергенції країн виступає обсяг ВВП на душу населення. Проте, на наш погляд, більш конгруентним для оцінювання конвергенційних процесів саме у соціальній площині є показник суспільного добробуту, що розраховується за методологією Світового банку з урахуванням людського капіталу. У доповіді «Зміна рівня добробуту націй» [1], опублікованій міжнародною інституцією у січні 2018 р., *показник сукупного добробуту* представлено за період 1995–2014 рр. і визначено як суму чотирьох компонент: *природного капіталу* (оцінка земельних, лісових, мінеральних, у т. ч. енергетичних, ресурсів), *людського капіталу* (оцінка доходів, зайнятості, інвестицій в освіту й охорону здоров'я, демографічних параметрів), *виробничого капіталу* (оцінка вартості будівель, обладнання, інфраструктури) та *чистих іноземних активів*. За визначенням Світового банку, зміна індикатора добробуту характеризує потенціал країни щодо підтримання сталого розвитку та соціального прогресу у майбутньому.

Порівняльна динаміка рівня добробуту в Україні та окремих державах ЄС за 1995–2014 рр. засвідчує зростання «розривів» між ними, що є чіткою ознакою соціальної дивергенції (табл.).

Таблиця – **Характеристика величини добробуту в розрахунку на душу населення в Україні та окремих країнах ЄС у 1995–2014 рр., тис. дол. США, у постійних цінах 2014 р.**

	1995 р.	2005 р.	2010 р.	2014 р.	Різниця з показником України		
					2005 р.	2010 р.	2014 р.
Україна	54,9	52,5	61,4	56,1	x	x	X
Болгарія	34,6	56,9	68,9	81,9	4,4	7,5	25,8
Румунія	76,0	96,5	101,4	107,0	44,0	40,0	50,9
Польща	82,2	109,4	146,6	154,9	56,9	85,2	98,8
Угорщина	107,2	137,3	141,8	165,5	84,8	80,4	109,4
Латвія	98,4	172,7	178,9	236,9	120,2	117,5	180,8
Естонія	156,8	203,2	211,7	258,9	150,7	150,3	202,8
Франція	510,8	582,2	618,1	641,7	529,7	556,7	585,6
Німеччина	524,5	531,4	641,3	729,1	478,9	579,9	673,0
Данія	663,3	799,3	819,4	854,3	746,8	758,0	798,2

Джерела: [1], [2], розрахунки автора.

Як показують дані табл., рівень добробуту пересічного українця у 2014 р. оцінювався Світовим банком у 56,1 тис. дол. США. Його скорочення порівняно з 2010р. на 8,6 % і «відкат» за абсолютною величиною практично на рівень 1995р. вказує на серйозні ризики втрати потенціалу сталого розвитку та підвищення рівня життя населення.

У євроінтеграційному контексті слід зазначити, що на сьогодні за питомою величиною добробуту Україна демонструє колосальне відставання від країн Євросоюзу: від найбідніших держав (Румунії та Болгарії) – в 1,5–2 рази; від країн нижче середнього достатку (Угорщини, Польщі) – у 3 рази; від держав середнього достатку (Латвії, Естонії) – у 4–5 разів; від розвинених країн (зокрема, Франції, Німеччини та Данії) – у 11–15 разів. Проте загроза євроінтеграційному просуванню України полягає не стільки у величині її соціального «розриву» з європейськими державами, а в тому, що цей «розрив» неухильно зростає, навіть щодо

найбідніших країн-учасниць ЄС. Так, за останнє десятиріччя (2005–2014 рр.) різниця між показниками питомої величини добробуту України та Естонії, Угорщини, Латвії, Польщі зросла в 1,3–2 рази, України та Болгарії – в 5 разів (табл.). Така динаміка вказує на формування негативного тренду дивергенції між соціально-економічними системами України та Євросоюзу, без подолання якого неможливо очікувати на досягнення цілей Угоди про асоціацію між ними та наближення і так досить віддалених перспектив набуття Україною членства в ЄС.

Один з основних чинників, які обумовлюють означений тренд соціальної дивергенції, пов'язаний з помітними структурними відмінностями між показниками добробуту європейських та української держави. А саме, для переважної більшості країн ЄС характерна значна питома вага людського капіталу у сукупному добробуті, тоді як для України – природного капіталу. За розрахунками на основі даних Світового банку [1, с. 226–232], частка людського капіталу у структурі сукупного добробуту, розрахованого на душу населення, в 2014 р. в Україні складала усього 34 %, тоді як у Польщі – 73 %, Франції – 65 %, Німеччині – 64 %, Данії та Фінляндії – по 63 %, Угорщині – 62 %, Естонії – 60 %, Болгарії – 58 %, Румунії – 51 %, Латвії – 48 %. При цьому частка природного капіталу у вказаних країнах ЄС варіювалася від 1 % у Німеччині до 8 % в Естонії та Латвії, 16 % – у Румунії та 20 % – у Болгарії, а в Україні цей показник склав 24 %.

За обґрунтуванням Світового банку, саме людський капітал є інституційно найбільш значимим компонентом сукупного добробуту націй – його частка становить понад 70 % у країнах ОЕСР з високим рівнем доходу та лише 40 % – у країнах з найнижчим рівнем доходу. На природні ресурси припадає лише 3 % у сукупному добробуті високорозвинених держав ОЕСР і майже 50 % – у сукупному добробуті найбідніших країн світу [1, с. 14–18; 233]. І, як показує Світовий банк, починаючи з середини 1990-х років саме накопичення людського капіталу сприяло переходу країн з низьким рівнем доходів у категорію країн із середнім рівнем доходів (почасти – завдяки інвестуванню доходів від природних ресурсів у розвиток соціальної інфраструктури, освіти та охорони здоров'я, що й сприяло приросту людського капіталу).

Для подолання соціальної дивергенції та переходу у формат соціальної конвергенції України і держав об'єднаної Європи

(принаймні, може йтися про клубну конвергенцію, яка передбачає поетапне зближення країн з порівнюваними соціально-економічними параметрами), окрім активізації інвестування в людський капітал, доцільним видається невідкладне коригування вітчизняної соціальної політики та реалізація заходів, що стосуються [3, с. 80–81]:

- припинення практики (згубність якої доведена стрімким зубожінням населення України):
  - ✓ скорочення питомих витрат державного бюджету на соціальний захист і підтримку населення, та маніпулятивного перекладання соціальних зобов'язань держави на місцеві бюджети, більшість з яких залишаються фінансово неспроможними їх виконувати;
  - ✓ позбавлення обґрунтованих соціальних гарантій і пільг найбільш соціально уразливих категорій громадян, що генерує ризики їх суспільної маргіналізації (у т. ч. людей з інвалідністю, вимушених переселенців, багатодітних сімей та ін.);
- проведення активної державної політики на ринку праці, що орієнтована на зниження рівня безробіття і, зокрема, передбачає фінансування створення нових робочих місць;
- перегляду державних соціальних стандартів для їх наближення до розмірів фактичного прожиткового мінімуму, що розраховується Мінсоцполітики для відповідних соціально-демографічних груп;
- розбудови інституціонального середовища, насамперед, шляхом ухвалення довгострокової Соціальної стратегії розвитку України, що відображатиме соціальні цілі, визначені в Угоді про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

Література

1. The Changing Wealth of Nations 2018: Building a Sustainable Future. – World Bank, 2018. – 234 pp.
2. World Bank's Open Data [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://datacatalog.worldbank.org/>
3. Бурлай Т. Обновление социального измерения Евросоюза: причины, подходы ЕС и ориентиры для Украины // Экономическая теория. – 2017. – № 2. – С. 69–83.